

**КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«БРОВАРСЬКЕ ВИЩЕ УЧИЛИЩЕ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

ПРОГРАМА

**нормативної навчальної дисципліни
підготовки молодшого спеціаліста**

напряму 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»

спеціальності 5.01020101 «Фізичне виховання»

(Шифр за ОПП ФПН.02.02.01.)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Комунальним вищим навчальним закладом Київської обласної ради «Броварське вище училище фізичної культури»

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Пушкар Михайло Павлович – Кандидат медичних наук, викладач вищої категорії.

Схвалено методичною радою КВНЗ Київської обласної ради «БВУФК»

“ _____ ” _____ 20__ року, протокол № _____

Голова методичної ради _____ (Шита Т.А.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Анатомія людини**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста напрямом 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» спеціальності 5.01020101 «Фізичне виховання».

Предметом вивчення дисципліни є наукова уява про будову організму людини на всіх рівнях його організації. Вивчення дисципліни служить необхідною теоретичною базою для набуття знань з усіх спеціальних медико - біологічних дисциплін. Озброює майбутніх спеціалістів у галузі фізичної культури і спорту знаннями з основ анатомічної науки та досвідом їх застосування на практиці.

Міждисциплінарні зв'язки:

«Анатомія людини» є базовою дисципліною у вивченні дисциплін медико-біологічного блоку. Вона передує вивченню дисциплін «Фізіологія людини», «Біохімія», «Медико - біологічні основи спорту», «Спортивний масаж», «Теорія та методика фізичного виховання» та ряду професійно-орієнтованих дисциплін (плавання, легка атлетика, гімнастика та ін.)

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Введення в анатомію людини.
2. Скелет тіла людини.
3. М'язи.
4. Анатомія внутрішніх органів.
5. Нервова система. Органи чуття.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

- 1.1. *Метою викладання навчальної дисципліни «Анатомія людини» є надання студентам знання з анатомії, як базової теоретичної дисципліни в системі підготовки фахівців з фізичної культури та спорту.*
- 1.2. *Основними завданнями вивчення дисципліни «Анатомія людини» є:*
  - вивчити будову окремих органів і в цілому всього організму;
  - навчити використовувати знання з анатомії людини в процесі занять фізичною культурою та спортом.
- 1.3. *Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:*

знати:

- будову організму людини на всіх рівнях його організації;

вміти:

- визначати порушення опорно-рухового апарату;
- аналізувати морфологічні особливості органів та систем;
- складати топографічні характеристики різних відділів тіла людини;

- аналізувати будову та розвиток організму людини у взаємозв'язку з навколишнім середовищем;
- використовувати набуті знання в процесі занять фізичною культурою та спортом.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Розділ I. Введення в анатомію людини

Тема 1. Вступ до анатомії. Організм людини та його будова.

Анатомія як наука. Методи та методики морфологічного дослідження. Загальні відомості з історії анатомії. Зв'язок анатомії з фізіологією та іншими біологічними та медичними науками. Значення анатомії для теорії та методики фізичного виховання дітей та підлітків.

Клітина - головна структурно-функціональна одиниця будови, розвитку та життєдіяльності організму. Форма, розміри, частини клітини та їх значення. Тканини. Загальна характеристика тканин та їх класифікація. Епітеліальні тканини. Функції, особливості будови та походження епітеліальних тканин.

Тканини внутрішнього середовища. Їх класифікація. Кров та лімфа. Сполучна тканина: власно сполучна, хрящова, кісткова. Механічні властивості різних видів сполучної тканини. М'язові тканини. Головні властивості м'язових тканин. Різновиди м'язових тканин: гладка, поперечно-смугаста, серцева. Нервова тканина. Нейрон – структурно - функціональна одиниця нервової тканини. Форма, розміри, будова нейронів. Види нейронів. Органи, системи і апарати органів.

Особливості будови, росту та розвитку людини. Основні етапи онтогенезу, їх особливості та періодизація. Типи тіла будови. Сагітальна, фронтальна та горизонтальні лінії тіла. Характеристика термінів: вентральний, дорзальний, медіальний, латеральний, проксимальний, дистальний.

Розділ II. Скелет тіла людини

Тема 2. Скелет тіла людини .

Поняття про скелет та його функції. Кістка як складова частина скелету. Розвиток кісток, їх хімічна, гістологічна та анатомічна будова.

Вчення про з'єднання кісток. Класифікація та характеристика суглобів.

Тема 3. Скелет тулуба та голови.

Кістки тулуба, будова хребців, ребер, грудини. З'єднання між кістками тулуба. Хребетний стовп та грудна клітина у цілому. Вплив фізичних вправ на хребетний стовп та грудну клітину.

Кістки мозкового та вісцерального черепа людини. Їх будова та з'єднання. Череп у цілому. Вікові, статеві та індивідуальні особливості черепу.

Тема 4. Скелет верхньої та нижньої кінцівки.

Кістки верхньої кінцівки. Їх будова та з'єднання. Рух у суглобах. Вікові особливості та адаптації скелету верхньої кінцівки.

Кістки нижньої кінцівки. Їх будова та з'єднання. Рух у суглобах. Функціональна характеристика стопи. Вікові особливості та адаптації скелету нижньої кінцівки.

Розділ III. М'язи

Тема 5. Вчення про м'язи.

Анатомічна та гістологічна будова м'язів. Класифікація м'язів. Функціональне значення скелетних м'язів. Характеристика роботи м'язів. Закони важелів та роботи м'язів. Біохімічні процеси при скороченні м'язів. Вікові особливості м'язів. Зміна м'язів під впливом фізичних навантажень. Гіпертрофія м'язів.

Тема 6. М'язи голови, шиї, тулуба.

М'язи тулуба, будова, топографія, функції. М'язи шиї та голови, будова, топографія, функції.

Тема 7. М'язи верхньої та нижньої кінцівок.

М'язи верхньої кінцівки. Їх будова, топографія, функції.

М'язи нижньої кінцівки. Їх будова, топографія, функції.

Тема 8. Анатомічна характеристика положень та рухів тіла людини.

Основні принципи анатомічного аналізу положень і рухів тіла людини. Загальний центр тяжіння і його роль в механічній стійкості тіла. Загальна класифікація рухів. Положення тіла при нижній опорі. Положення тіла при верхній опорі. Анатомічна характеристика циклічних рухів тіла. Анатомічна характеристика ациклічних рухів тіла. Анатомічна характеристика обертальних рухів тіла.

Розділ IV. Анатомія внутрішніх органів

Тема 9. Вчення про нутрощі.

Загальна характеристика нутрощів та їх функціональне значення. Класифікація нутрощів. Загальний план будови порожнинних органів. Серозні оболонки. Будова паренхіматозних органів. Розвиток внутрішніх органів.

Тема 10. Органи дихання.

Органи дихання, будова та топографія. Трахея, бронхи, легені. Будова легенів (альвеоли).

Тема 11. Травний апарат.

Загальна характеристика органів травної системи та їх функціональне значення. Травний канал, травні залози, травний апарат. Ротова порожнина, зуби, язик, глотка, шлунок, стравохід. Печінка, кишки, підшлункова залоза. Очеревина та її похідні.

Тема 12. Серце. Судини малого та великого кола кровообігу.

Загальні відомості про будову та функції судинної системи. Будова та топографія серця, його кровообіг та іннервація. Судини малого та великого кровообігу людини. Артерії, аорта (висхідна дуга та низхідна частина). Система верхньої та нижньої порожнистих вен. Система ворітної вени. Особливості кровопостачання легень та циркуляції крові в малому кровообігу людини.

Тема 13. Лімфатична система.

Загальний огляд лімфатичної системи. Судини, вузли лімфатичної системи. Функціональний зв'язок лімфатичної системи з системою кровообігу людини. Значення знання лімфатичної системи для теорії та практики масажу.

Тема 14. Сечостатевий апарат.

Будова та топографія органів видільного апарату. Нирки та сечовивідні шляхи. Будова жіночих статевих органів. Запліднення. Будова чоловічих статевих органів.

Тема 15. Залози внутрішньої секреції.

Загальний огляд органів внутрішньої секреції та їх класифікація. Функціональний зв'язок органів внутрішньої секреції з кров'яною та нервовою системами. Гормони та їх вплив на організм людини. Будова та функції гіпоталамусу, гіпофізу, щитовидної та паращитовидної залоз. Будова та функції підшлункової залози та статевих залоз. Роль залоз внутрішньої секреції в регуляції м'язової діяльності.

Розділ V. Нервова система. Органи чуття.

Тема 16. Вчення про нервову систему.

Загальні відомості про будову та функції нервової системи. Нервова система та її роль в життєдіяльності організму. Класифікація нервової системи. Центральна, периферична, соматична, вегетативна нервова система. Розвиток нервової системи. Нейрон – як основна структурна одиниця нервової системи. Синапси та їх роль в передачі нервового імпульсу.

Тема 17. Центральна нервова система.

Спинний та головний мозок. Топографія та будова спинного, довгастого та заднього мозку. Будова IV шлуночку. Будова середнього, проміжного, кінцевого мозку. Третій та бічний шлуночки. Оболонки мозку. Спинномозкова рідина. Провідні шляхи мозку.

Тема 18. Периферична нервова система.

Спинномозкові нерви, шийне, плечове сплетіння. Грудні нерви, їх гілки, зони іннервації. Черепні нерви, їх будова, положення та зони іннервації.

Тема 19. Вегетативна нервова система.

Загальна характеристика вегетативної нервової системи. Головні частини ВНС. Вегетативні центри. Короткий огляд впливу вегетативних нервів. Вплив симпатичної та парасимпатичної іннервації. Взаємодія симпатичної та парасимпатичної іннервації. Значення ВНС в цілісних реакціях організму людини. Рушійна діяльність та ВНС.

Тема 20. Вчення про органи чуття (сенсорні системи).

Схема будови аналізатора. Функціональна схожість різних частин аналізатору. Види аналізаторів. Рушійна сенсорна система. Зорова сенсорна система Характеристика та будова органу зору. Слухова та вестибулярна сенсорна система. Будова присінково - равликового органу. Тактильні, больові, температурні відчуття.

3. Рекомендована література

1. Беритов (Бериташвили) И.С., Структура и функции коры большого мозга. – М.: Наука, 1969. – 531 с.
2. Бобрик И.И., Минаков В.И. Атлас анатомии новорожденного. К.: Здоровье, 1990.
3. Гальперин С.И. , Анатомия и физиология человека. – М.: Высшая школа, 1989. – 472 с.
4. Коган А.Б. (ред.) Анатомия и физиология человека и животных (в 2-х томах). – Т. II. – 339 с.
5. Коляденко Г.І. Анатомія людини. К.: Либідь, 2005.
6. Кравчук С.Ю. Анатомія людини. – Чернівці: Поділля, 1998. – Т.І.-291 с. – Т.ІІ. – 339 с.
7. Очкуренко О.М., Федотов О.В. Анатомія людини з основами гістології і ембріології. – К.: Вища школа, 1984. – 255 с.
8. Сапин М.Р., Билич Г.Л. Анатомия человека. – М.: Высшая школа, 1989. – 544 с.
9. Свиридов А.И. Анатомия человека. – К.: Вища школа, 1983. – 360 с.
10. Сміт Т. (ред. Е.Главацька). Людина. Навчальний атлас з анатомії та фізіології. – Львів: БАК, 2000. – 240 с.
11. Род Р.Сили, Тренд Д.Стивенс, Филип Тейт. Анатомия и физиология. В 2-х кн., - К.: Олимпийская литература, 2007, 1223с.
12. Эвелин Пирс. Анатомия и физиология. Минск: Беладі, 2000.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання: семінарські заняття, тестові завдання, реферати, контрольні роботи.